

MAGYAR KÖNYVESHÁZ

Néhány ismeretlen bártfai nyomtatványról. A bártfai Szent Egyed templomhoz tartozó egykori könyvtár teljes berendezése *Bártfai Gyűjtemény* néven ismeretes. A Nemzeti Múzeum átszervezése révén a gyűjtemény egy része — a könyvek a könyvtári berendezéssel — továbbra is a Múzeum tulajdonában maradt, míg az énekkari anyag a Nemzeti Múzeumból kivált Országos Széchényi Könyvtár Zeneműtára állományába került. A gyűjtemény zenei anyagának rendezésénél néhány értékes nyomtatványtöredéket is találtunk.

Már GOMBOSI említi, hogy több énekkari kézirat Bártfán keletkezett, és ott is kötötték be, amint az a kötéstáblákban talált felsőmagyarországi nyomtatványok töredékeiből is látható.¹ Az idevonatkozó első lábjegyzetben COMENIUS: *Orbis sensualium pictus trilinguis*, Lőcse 1785., és a magyar nyelvű Abigail históriáját (Bártfa, 1600 után) (!) említi. A második bekezdésben még arról tudósít GOMBOSI, hogy a kottaanyag rendezésére és beszámolására igen rövid idő állt rendelkezésére, így ezt a munkát csak sebtében tudta elvégezni. Mivel az 1950-es évek végén némi restaurálást is végeztek ezen az anyagon, most már nagyon is indokolttá vált a gyűjtemény ismételt számbavétele. A tüzetes vizsgálat valóban meglepő eredményeket hozott, melyeket alábbiakban kívánunk ismertetni.

1. A legértékesebb nyomtatvány SZIKSZAI Fabricius Balázs *Nomenclaturája*. GOMBOSI még nem említette, mert ez a későbbi restauráláskor került elő az MS 10 jelzetű kötetstáblákból. A mű címlapja is megmaradt, így pontosan tudjuk datálni: Bártfa 1592. GUTGESELL Dávid nyomdája. Új jelzete: RMK I. 250/b².

A makulatúraként felhasznált lapok legnagyobb része erősen rongált, de a szedés tükre teljes egészében megmaradt. A harminc levél az A₁-tól M₄-ig, a lapszámozás pedig 190-ig terjed. Sajnos ez a terjedelem sem teljes. A szöveget az eddig ismert *Nomenclaturákkal* egybevetve, megállapíthattuk, hogy példányunk a tíz évvel későbbi, 1602-es sárvári kiadással³ egyezik. Az itteni 190 lap a sárváriban 103-nak felel meg. Mivel a sárvári számozása 164-ig terjed, így arra lehet következtetni, hogy a bártfai kiadás teljes terjedelme kb. 302 számozott lap lehetett.

Mint már említettem, a sárvári kiadás a bártfai utánnymosásának tekinthető. Azonban vannak bizonyos eltérések, melyeket meg kell említenem.

Szövegváltozásra példa:

Bártfa: Siliqua Borsó és bab hüuelkeie	Ein bone (erbb) ziserlin huelse
Sárvár: Siliqua Hüuelk borso	Ein hülse der früchten

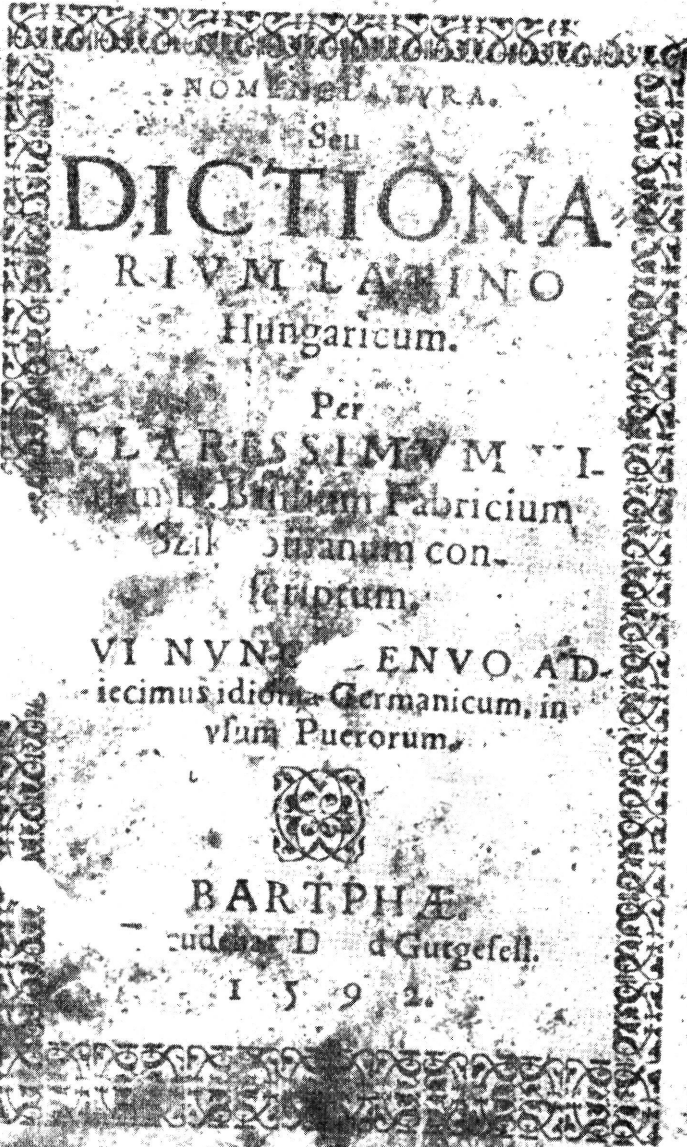
Szembetűnő az eltérő helyesírás, különösen a német nyelvben:

Bártfa: Pisum grecum	Török bab	Türkisch bonen
Sárvár: Pisum graecum	Török Bab	Türckiß bonen

¹ O. GOMBOSI: *Die Musikalien der Pfarrkirche zu St. Aegidi in Bártfa*. Festschrift für J. Wolf. Berlin 1929.

² *Régi Magyarországi Nyomtatványok. 1473–1600.* (sajtó alatt) Budapest 1971.

³ SZABÓ Károly: RMK I. 380.

NOMENCLATURA.

Seu

DICTIONA

RIVM LATINO

Hungaricum.

Per

CLARESSIMUM M. I.

Ambr. Balthaz. Fabricium

Szik. Suranum con.

scriptum.

VI NYNE ENVO AD.

iecimus idioma Germanicum, in

usum Puerorum.

BARTPHÆ

audax D. d. Gutgefell.

1 5 9 2.

Bártfa: Hirschzung
 Sárvár: Hirßzung
 Bártfa: Vater, Großvater
 Sárvár: Vatter, Großvatter
 Bártfa: Scharff
 Sárvár: Scharpff

Az ékezetek elhelyezése Bártfán sokkal gondosabb:

Bártfa: Szórós szára	Rósa bimbo	Nád szál	búza szál
Sárvár: Szórós szara	rosa bimbo	Nád szál	Buza szál

A nagy- és kisbetűk használatában is eltér a két kiadás, mint azt már fentebb is megfigyelhettük: sőt a szavak egybeírását illetően is:

Bártfa: Piperitas alias	Sása fű	Wasser pfeffer
Piper rugosum	Sömör ges bors	Gesottē pfeffer
Sárvár: Piperitis alias	sása fű	Wasserpfeffer
Piper rugosum	sömör ges bors	Gesottē pfeffer

Sorcserére példa:

Bártfa: Cicuta	Sárvár: Cissarum Laura
Cissarum laura	Cicuta
Cissanthemus	Cissanthemus

A nyomtatvány értékét elsősorban az adja, hogy a három nyelvű szótár magyar és német nyelvértelmezéssel jelent meg, és így az első ilyen magyarországi kiadványt most már 1592-re tehetjük.⁴

2. A GOMBOSI által említett Abigail históriájának bártfai kiadása⁵ címlap nélkül készült. A debreceni kiadás⁶ majdnem pontosan másolata. Inicialéja igen nagy hasonlatosságot mutat SOLTÉSZ Zoltánné: *A magyarországi könyvdásítás a XVI. században* Budapest 1961. című munka LIX. tábla 10. típusával. Meg kell jegyeznünk, hogy a debreceni kiadás Sámuel könyvének 24. fejezetét tünteti fel a história alapjául, míg a bártfai helyesen a 25. fejezetet adja. A kiadvány idejéül az 1599 előtti éveket kell tennünk, mert GUTGESELL 1599-ben meghalt.⁷ Kár, hogy az A₄ ív hiányzik, és így históriánk eme szép példánya csonka.

3. *Examen Thesivm et Regularvm Zwinglianarvm*. Bártfa (1586). E zwinglianus hitvita több példánya ismeretes.⁸ Az OSZK a debreceni ref. Nagykönyvtárnak ajándékozta.

4. A már GOMBOSI által említett COMENIUS könyv egyelőre lappang.

5. Alábbi öt töredék igen rossz állapotban maradt ránk:

a) Abigail históriájának fent említett kiadásából az A₃ levél erősen csonkult darabja.

b) Két levéltöredéken latin nyelvű latin nyelvten. Az egyik lapon De Incrementis Nominum primae Declinationis, a másik fejlécen De verbo olvasható.

⁴ MELICH János: *A magyar szótárírodalom* II. rész. Budapest 1907.

⁵ SZABÓ Károly: RMK I. 319.

⁶ SZABÓ Károly: RMK I. 323.

⁷ FITZ József: *A magyarországi nyomdászat, könyvkiadás és könyvkereskedelem története*. II. Budapest 1967. 254. lap.

⁸ SZABÓ Károly: RMK II. 191.

c) Egy igen kis töredék lap felirata: am 12. cap. Alatta a JÁNOS *Jelenések könyvének* 12. fejezetéből a 7—10. vers olvasható német nyelven LUTHER fordításában. Bizonyára bibliamagyarázat vagy prédikáció részlet.

d) Az MS 17 kötéstáblájából kiáztatott két levéltöredéken három hasábos latin, magyar és német szövegű SZIKSZAI Fabricius-féle *Nomenclatura* került elő. A [„Q₃] levélen az *Index* utolsó részlete olvasható, ami majdnem egyezik a sárvári kiadással. A fentebb ismertetett bártfai *Nomenclaturánál* azonban jóval rövidebb terjedelmű, mert az *Index* szerint a „Q_[1]” levélen levő „Ventorum nomina” a 239. lapon található. A 30×70 mm nagyságú záródísz csak az RMK I. 350-ből ismert.⁹ E második bártfai *Nomenclaturát* az 1610-es évekbe tehetjük.¹⁰

e) Négy levéltöredék. A három hasábsban egymás mellett álló latin, magyar és német szöveg, valamint a „Nomenclatura” felzet alapján SZIKSZAI Fabricius Balázs *Nomenclaturájáról* van szó. A 179—180, 195—196 és 199—200 levélszámozás jól kiolvasható. A szöveg megfelel az 1602-es sárvári kiadás 131a—132a, 121ab és 148—150 (helyesen 148—149) foliójának. Egybevetve a betűtípusokat a többi SZIKSZAI kiadványokkal, valamint a szebeni 1629-es PISTORIUS féle *Nomenclaturával*,¹¹ megállapíthatjuk, hogy itt egy eddig ismeretlen kiadvány igen csekély töredékét sikerült megtalálnunk, mely a betűtípusok alapján a XVII. század második felébe tehető.

MURÁNYI RÓBERT ÁRPÁD

⁹ SOLTÉSZ Zoltánné a fent idézett könyvében e záródíszot nem mutatja be, csak utal rá a 146. lapon a bártfai nyomdák Fejléc — Záródísz fejezet 12. sorszáma alatt.

¹⁰ A záródísz datálása csak megközelíthetően végezhető el. Lásd: BORSA Gedeon: *Hol és mikor nyomták az eddig ismert két legrégebb magyar sorsvető könyvet?* = *Magy. Könyvszle.* 1964. 348—354. l.

¹¹ SZABÓ Károly: RMK II. 455.